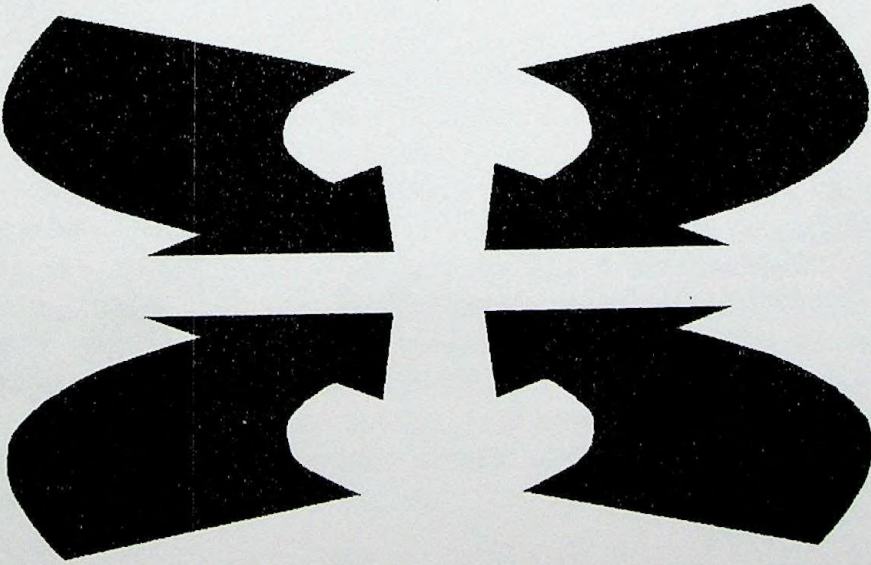

TÜRK-İŞ

TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU

TÜRKİYE'DE DEMOKRATİKLEŞME

Ağustos 1996

ARAŞTIRMA MERKEZİ

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

Tarih:..... 321.8
Demirbaş No: 1996
Tasnif No:..34 0067

İÇİNDEKİLER

I- SUNUŞ

II- GİRİŞ

III- SİYASAL YAŞAMIN DEMOKRATİK ÖRGÜTLENMESİYLE İLGİLİ SORUNLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

IV- ÇALIŞMA YAŞAMININ DEMOKRATİK TOPLUM DÜZENİNİN GEREKLERİNE GÖRE DÜZENLENMESİ

SUNUŞ

Temel insan hak ve özgürlüklerin varlığı ve kullanılması, demokrasiyi diğer siyasal sistemlerden ayıran en belirgin özelliktir.

Demokrasinin varlığı ve işbirliğinin vazgeçilmez koşulu, bireysel hak ve özgürlüklerin yaygın ve köklü kısıtlamalara bağlı kalınmaksızın tüm vatandaşlarca kullanılması olarak kabul edilmektedir. Kuşkusuz uygulamada, temel hak ve özgürlüklere bazı sınırlamaların getirildiği bilinmektedir. Hemen her siyasal sistemde, bazen olağan ve fakat çoğu zaman olağanüstü durumlarda özgürlüklerin sınırları belli kurallara bağlı olarak kısıtlanabilmektedir. Ancak bu sınırlamaların, hak ve özgürlüklerin yaygın kullanılmasını engelleyecek nitelik ve kapsamda olmaması büyük önem taşımaktadır.

Öncelik, demokrasinin tüm kural ve kurumlarıyla yerleştirilmesidir. Bunun için uygun koşulların yaratılmasıdır. Halkımız hala tüm kurum ve kurallarıyla, ülkemizde tüm toplumsal kesimlerin özgürce yararlanabilecekleri demokratik hak ve özgürlüklere kavuşamamıştır. Ülkemizde hala 12 Eylül döneminin hukuksal düzenleme ve uygulamaları etkilidir. Askeri dönemde yapılan Anayasa, yapılan kısmi değişikliklere rağmen, özü itibariyle halen yürürlüktedir.

TÜRK-İŞ, "**İşleyen Demokrasi**" için, çoğulcu, özgürlükçü ve katılımcı parlamenter demokrasinin kuruluş ve işleyişinin önündeki tüm anti-demokratik engellerin bir an önce kaldırılması gereğine işaret etmektedir.

Bunun için:

•Kişinin dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve özgürlüklerini kullanmasına sınırlar koyan hükümler Anayasadan çıkarılmalıdır.

•Herkesin düşünce ve kanaatlerini açıklama ve yayma hakkını özgürce kullanmasını engelleyici düzenlemeler ortadan kaldırılmalıdır.

•Basın özgürlüğünün önündeki engeller kaldırılmalı, basın ve yayın özgürlüğünü sınırlayan idari denetimle ilgili hükümler gözden geçirilmelidir.

•Dini eğitim ve öğretimde Devletin gözetim ve denetimi etkinleştirilmeli, kimsenin bir diğèrinin dini inançlarına karışma veya denetleme hakkı olmamalıdır.

•Sendikal örgütlenmeyi önleyen, kitle örgütleri ile ilişkilerini yasaklayan hükümler ortadan kaldırılmalıdır.

•Serbest toplu pazarlık ilkelerine aykırı, grev hakkının özünü ortadan kaldıracak nitelikteki hükümler ve lokavt hukuk sistemimizden çıkarılmalıdır.

•Tüm çalışanlara sendika kurma ve özgür toplu sözleşme hakkı tanınmalıdır.

•Üniversiteler bilimsel ve idari özerkliğe sahip tüzel kişilikler haline getirilmelidir.

•Yargı bağımsızlığını sınırlayan hükümler yasalardan çıkarılmalıdır.

Sendikalar, demokraside bir baskı grubu olarak siyasete katılmak ve siyasal süreci işçilerin çıkarları ve istekleri doğrultusunda etkilemek olanağına sahiptir. Bir toplumda, belirli grupların çıkar ve isteklerini, o grupların oluşturduğu örgütlerden başka hiçbir kurum gerektiği biçimde temsil edemez, ifade edemez, izleyemez. Sendikaların siyasetten uzak durmalarını öngören siyasal çözümler, siyaset alanını ekonomik bakımdan güçlü olan kesimlere terk edilmesi sonucunu beraberinde getirir. Böyle bir yapı ve düzenlemenin egemen olduğu durumlarda, çalışanların sürekli kayıplara uğradığı ve toplumsal gerilimlerin uç verdiği yaşanan gerçeklerdir.

Sivil toplum örgütlenmesine Anayasa ve ona bağılı olarak çıkarılan yasalar düzeyinde getirilen kısıtlamalar, Türkiye'de siyasal ve sosyal dengelerin sağlıklı biçimde oluşmasına engel oluşturmaktadır.

Kuşkusuz Türkiye'de istikrarlı bir demokrasiyi kurmak ve sağlıklı olarak işletebilmenin önünde sayısız engeller bulunmaktadır. Konfederasyonumuz, akademisyenlerle işbirliği içerisinde, **"Türkiye Demokrasinin Neresinde? Sorunlar ve Çözüm Önerileri"** başlığını taşıyan bir proje çalışması başlatmıştır. Konfederasyonumuzdan iki uzmanın da görev aldığı bu çalışmayla, demokrasinin ilkeleri ile Türkiye'nin tarihsel ve güncel tecrübelerine uygun bir siyasal-hukuksal kurumlaşmanın hangi noktalarda bir reform programı gerektirdiği incelenmek istenmektedir. Böylece, demokratikleşme önünde engel oluşturan mevzuatın sistematik bir bütünsellik içinde değerlendirmesinin yapılması ve saptanan anti-demokratik hükümlere alternatif görüş oluşturulması amaçlanmaktadır.

Halen yürütölmekte olan sözkonusu çalışmanın Prof. Dr. Hamdi MOLLAMAHMUTOĞLU ve Prof. Dr. Levent KÖKER tarafından hazırlanan ön raporu değerli görüşlerinize sunulmaktadır.

Saygılarımızla,

TÜRK-İŞ YÖNETİM KURULU

TÜRKİYE DEMOKRASİNİN NERESİNDE? SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1- GİRİŞ

Demokratikleşme Neden Zorunludur?

Kuruluşundan bu yana çağdaş uluslarla aynı düzeyde ve uyumlu bir biçimde gelişme hedefini benimsemiş bulunan Türkiye Cumhuriyeti, özellikle son onbeş yıldır bu hedefin en önde gelen ögesi olarak demokrasinin yerleştirilmesi bakımından çeşitli sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu sorunların daha demokratik bir siyasal ve toplumsal hayatın sağlam temellere oturtularak aşılması kaçınılmazdır.

Demokrasinin hem bireysel özgürlük ve toplumsal gelişme, hem de siyasal ahlâk açısından en uygun düzeni tanımladığı bugün için tartışma götürmez bir gerçektir. Bu gerçek, ulusal demokrasi tecrübemiz ve uluslararası gelişmeler tarafından da desteklenmektedir. Cumhuriyet tarihimizde çok partili siyasal hayata geçildiği 1945'ten bugüne, toplumsal ve siyasal gelişmenin en fazla sekteye uğradığı dönemler, anti—demokratik uygulamaların yoğunlaştığı askerî darbe ve müdahale dönemleridir.

O halde, demokratikleşme, kendi ulusal siyasal gelişmemizin içinde varolan bir zorunluluktur.

Ulusal tecrübemizin öğrettiği bu gerçek, başka toplumların tecrübeleriyle de desteklenmektedir. Bugüne kadar anti—demokratik rejimlerle yönetilen askerî veya sivil diktatörlükler ve her türden totaliter rejimler gerek kendi iç yozlaşmaları, gerek kendi toplumlarından gelen özgürlük talepleri karşısında tutunamayarak çözülmekte ve dünya ölçeğinde yaygınlaşan bir demokratikleşme dalgasının yükselişine tanık olunmaktadır. Özetle, demokratik bir toplumsal ve siyasal düzene ulaşmak, hem Türkiye'nin tarihsel gelişmesinin ve toplumsal gereksinmelerinin hem de uluslararası ortamın önümüze koyduğu zorunlu bir hedeftir.

Demokratikleşme, günümüz dünyasında çağdaş uluslararası ilişkilerin gelişme doğrultusunun ayrılmaz bir boyutu olduğu için zorunludur. (Türkiye Cumhuriyeti de esasen, imzalamış olduğu birçok uluslararası belge —ör. Paris Şartı— ve üyesi bulunduğu —ör. Avrupa Konseyi— ve ileride girmeyi hedeflediği —ör. Avrupa Birliği— uluslararası kurumlarla bu zorunluluğu devlet olarak kabul etmiştir.)

Bütün bu tarihsel ve güncel, ulusal ve uluslararası nedenlerin yanısıra, demokratikleşme, evrensel siyasal ahlâk ilkelerinin de gereğidir. Toplumsal ve siyasal hayat içinde bireyin tâbi olacağı kuralların yapılması sürecine özgürce katılması, bu kurallar uyarınca kendisini yönetecek olanları özgürce seçebilmesi, meşru yani haklı ve âdil bir devlet düzenini ifade eder. Keza demokrasi toplum içinde ezilen, yoksul, dezavantajlı konumda bulunan kesimlerin taleplerini siyasal sisteme aktarabilmelerini ve kararların bu talepler doğrultusunda gerçekleşmesini sağlama olanaklarına en çok sahip olabildikleri bir sistemi de ifade eder. Demokrasi, bu özelliğiyle baskıyı en aza indiren ve yönetimin meşruluğunun en üst düzeyde sağlandığı bir sistemi anlatır.

Demokrasi zorunludur çünkü haklı, âdil ve meşru bir yönetim ancak ve ancak demokratik bir rejimde, toplumun özellikle ezilen kesimlerinin katılımıyla gerçekleşebilir ve ancak böyle bir yönetim meşrudur.

Demokrasi Nedir?

Demokratikleşme bir zorunluluksa, o halde, demokratikleşmenin hedefi olan demokrasi nedir? Bu sorunun yanıtı verilmeden, demokratikleşme için nelerin yapılması gerektiğini saptamak son derece güçtür.

Demokrasinin ne olduğu konusunda ülkemizde de sıklıkla dile getirilen bir yaklaşım, demokrasinin ne olduğunun bilinmediğini ileri sürmekte, farklı toplumlarda adına demokrasi denen (ör. parlâmanter ve başkanlık gibi) değişik sistemlerin varolmasını buna kanıt olarak göstermektedir. Yine bu yaklaşım, demokrasinin Eski Yunan icadı bir kavram olup Batı kültürünün içinde yer aldığını ve bizim kültür bünyemize uymadığını iddia etmektedir. Bu yaklaşım önemlidir çünkü demokratikleşmeyi engelleyen iki sonucu vardır: Ya demokrasi bize göre değildir, dolayısıyla demokratikleşmeden vazgeçmek

gerekmektedir. Ya da madem demokrasi toplumlara göre değişiyor, o zaman bize göre demokrasi de bazı eksikliklere ve hattâ demokrasiye aykırı kurallara ve kurumlara sahip olabilir.

Bu yaklaşım yanlıştır ve ülkemizde demokratik reformların gereğince yapılmamasının önündeki en büyük engellerden biri olarak durmaktadır. Demokrasinin ne olduğu bellidir ve demokrasi evrensel ilkeleri içeren, toplumlara göre farklı yorumlanması olanaksız bir kavramdır.

Demokrasinin içeriğini belirleyen, değişmez ilkeleri şunlardır:

- (1) Bireyin temel hak ve özgürlükleri devlete karşı hukuken güvence altına alınmış olmalıdır.
- (2) Kişi ve grupların düşünce ve kanaatlerini özgürce ifade edebilmeleri ve bu fikir ve kanaatler doğrultusunda özgürce örgütlenebilmeleri sağlanmış olmalıdır.
- (3) Reşit olan her bireyin, dil, din, cinsiyet, etnik köken vb. doğumla kazanılmış özellikleri ile yoksulluk, eğitimsizlik gibi toplumsal sınıf veya statüsüne bağlı özellikleri gözönüne alınmaksızın, siyasete katılma hakkı (öncelikle de seçme ve seçilme hakları) eşit olarak tanınmış olmalıdır.
- (4) Yönetim, genel ve eşit oy ilkesine dayalı, gizli oy, açık sayım kuralına uygun olarak, belirli dönemlerde yapılan seçimlerde sayısal çoğunluğu alan grup veya gruplarca yürütülmelidir.
- (5) Çoğunluğa dayalı yönetim her zaman hukuksal ve siyasal denetime açık olmalı, yönetimden hesap sorulabilmeli, yönetim de hesap verebilmelidir.
- (6) Seçimlerde çoğunluğu alan grup veya grupların dışında kalan, siyasal anlamdaki azınlıklar ile her türlü kültürel azınlığın hakları da etkin bir biçimde, çoğunluğun olası baskılarına ve yoketme girişimlerine karşı korunma altında olmalıdır.

Bu altı ilkenin tümünü içermeyen bir sistem demokratik değildir. Bu ilkelerin nasıl bir sistem içinde uygulanacağı ise, toplumların kendi tarihsel tecrübelerine göre değişmektedir ama demokratik olan her toplum hangi yönetim tarzını benimsemiş olursa olsun, bu ilkelere uyan toplumdur.

Çalışmanın Niteliği

Bu çalışma, yukarıdaki açıklamaların ışığı altında, Türkiye'deki mevcut hukuksal yapının demokratik ilkeler karşısındaki durumunu saptamayı ve bu saptamadan hareketle daha demokratik bir siyasal ve toplumsal hayat bakımından nelerin yapılması gerektiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde siyasal hayatın örgütlenmesini ilgilendiren düzenlemeler demokratik ilkeler açısından değerlendirilmekte; ikinci bölümde ise çalışma yaşamının demokratik toplum düzeninin gereklerine göre nasıl düzenlenmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır.

II- SİYASAL YAŞAMIN DEMOKRATİK ÖRGÜTLENMESİYLE İLGİLİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Devlet Anlayışı

Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasal yapısının demokrasi karşısındaki eksiklikleri ve demokrasiye aykırı düşen yanları, en temelde bu siyasal yapının temelini oluşturan devlet anlayışından kaynaklanmaktadır. 1982 Anayasası'na yansıdığı haliyle bu anlayış, toplumu ve toplumu oluşturan bireyleri devletin aslî kurucu öğeleri olarak görmemektedir. Bireyler ve toplum, daha doğrusu toplumsal gruplar ve sınıflar, bu devlet anlayışına göre, tepeden komuta edilmesi gereken, devletin varlığına ve bekasına sürekli tehdit kaynağı oluşturan öğelerdir. Demokratik siyasal ve toplumsal düzen yurttaşın temel hak ve özgürlüklerini devlete karşı anayasa güvencesi altına almayı hedeflerken, 1982 Anayasası'nın özü devleti bireylere ve toplumsal gruplara karşı koruma anlayışına dayanmaktadır. Bu anlayışın terkedilmesi ve 1982 Anayasası'nın bu anlayışın izlerinden arındırılması gerekmektedir. Bunun için, örneğin Anayasa'nın 2. Maddesinde yer alan "insan haklarına saygılı devlet"

değişini 1961 Anayasası'ndaki biçimine, "insan haklarına *dayanan* devlet" haline dönüştürmek; temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına gerekçe olarak yer verilen "devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü" yerine daha belirgin olan "kamu düzeninin korunması" gereğinden söz edilmesi yerinde olacaktır.

Bu örnekler çoğaltılabilir. Ancak, demoratikleşme açısından en temel gereksinim, demokratik düzenin vazgeçilmez ilkelerini içeren, toplumsal katılım yoluyla yeniden, demokratik toplumsal sözleşme niteliğine sahip ve kısa bir anayasadır. Kısa anayasa derken söylenmek istenen, kanunla düzenlenmesi gereken (zorunlu din kültürü eğitimi, YÖK, vb.) alanları anayasaya dahil ederek dondurmayan, toplumun değişen gereksinimlerine uygun politika değişikliklerinin önünü tıkamayan bir anayasadır. Yoksa, kısa anayasa ile ülkemiz tartışma gündeminde beraber düşünüldüğü biçimde, parlâmanter sistem yerine başkanlık sisteminin gerektiği ileri sürülmemektedir.

Seçim Sistemi

Demokrasinin günümüz koşullarında uygulanabilmesi, bilindiği gibi temsil yoluyla olmaktadır. Temsilî yönetimin demokratik olabilmesi için bazı koşullara uyulması gerekmektedir. Bunlar sırasıyla genel ve eşit oy, seçimlerin serbestliği (yurttaşların hiçbir baskı ve kısıtlama olmaksızın oy kullanabilmeleri, tek dereceli seçim, oy vermenin gizliliği, oyların sayım ve dökümünün açık yapılması ve seçimlerin bağımsız yargı organlarının yönetim ve denetimi altında yapılmasıdır.

Türkiye'nin demokrasi pratiğinde bu ilkelerden bazıları tam anlamıyla demokratik bir biçimde işlememektedir. Şöyle ki:

- (1) Seçimlerin serbestliği ilkesi açısından bakıldığında, oy verme işlemi genellikle herhangi bir baskı olmaksızın işleyebilmektedir. Buna karşılık, seçimlerde yarışma olanağı bulabilen siyasal partiler, aşağıda değineceğimiz nedenlerden ötürü, çeşitli ve demokratik olmayan kısıtlamalara tâbi olduklarından, yurttaşların seçme serbestlikleri de kısıtlanmış olmaktadır. (Olağanüstü yönetim altında bulunan bölgelerde, olağanüstü hal

uygulamasından kaynaklanan anti—demokratik baskı ve kısıtlamalara da aşağıda ayrıca değinilecektir.)

(2) Seçimlerle ilgili bir diğer demokratik olmayan kısıtlama da Anayasa'dan ve seçim kanunundan kaynaklanmaktadır. 1982 Anayasası, seçimlerle ilgili düzenlemesinde, kanunla belirlenecek olan seçim sisteminin “temsilde adalet ve yönetimde istikrar” ilkelerini bağdaştırması gerektiğini kabul etmiştir.

Türkiye’de, 12 Eylül askerî rejiminin tercihleri doğrultusunda, istikrar sözcüğü koalisyon hükümetlerinin olmaması biçiminde anlaşılmıştır. Bu nedenle, bazen % 50'lere kadar varan son derece yüksek bölgesel ve % 10'luk genel ülke barajı, 1983'ten beri uygulanmaktaydı. Son seçimlerde Anayasa Mahkemesinin bölge barajı ile ilgili hükmü iptal etmesiyle durum biraz düzelmiştir. Ancak, halen yürürlükte olan % 10'luk ülke barajı bile bilinen yerleşik demokrasilerde uygulananın (en çok % 5) iki katıdır. 1995 seçimleri bu barajın ne kadar demokrasi dışı olduğunu kanıtlamıştır (toplamı % 15'e ulaşan bir yurttaş kitlesi ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki Diyarbakır başta olmak üzere birçok seçim çevresine % 50'lere yaklaşan düzeyde oy almış siyasal partiler şu anki parlâmentoda temsil edilmemektedirler.

Gerçekten demokratik bir temsil için ülke barajının kaldırılması, hiç değilse % 5 düzeyine indirilmesi gerekmektedir. Bu, demokrasinin ilkeleri açısından zorunlu olduğu kadar, tarihsel tecrübemiz tarafından da doğrulanmaktadır. İstikrar ile koalisyon olmaması arasında bir ilişki olmadığı gibi, en yüksek bölge ve ülke barajlarının uygulandığı durumlarda bile (ör. 1991 seçimleri) sandıktan bir “tek başına iktidar partisi” çıkmamıştır. *Temsilde adalet sağlandığında, yönetimin meşruluğu ve dolayısıyla istikrarı da sağlanmış olacaktır.*

Siyasal Partiler

Türkiye'nin siyasal yapısında demokrasiyi en çok zedeleyen öğelerden bir diğeri de siyasal partilerle ilgili kısıtlamalardır. Bu kısıtlamaların başında Anayasa'nın 68/4, 5 maddesinde dile getirilen yasaklar yer almaktadır. Burada, siyasal partilerin “devletin

ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine, demokratik ve lâik cumhuriyet ilkelerine aykırı” tüzük ve programlara sahip olamayacakları hükmü getirilmektedir.

Bu yasaklamalarda yer alan bazı öğeler demokrasi açısından kabul edilebilir. Örneğin, demokratik toplum düzeninin asgari koşullarından olan insan haklarını ortadan kaldırmayı; çok—partili sistemi yıkarak tek parti diktatörlüğü kurmayı hedeflediğini açıkça programına alan partilerin yasaklanması, demokratik sistemin kendini korumasının gereği olarak savunulabilir. Keza, Türkiye Cumhuriyeti’nin bağımsızlığına son vermeyi, Türkiye Cumhuriyeti’nin ülkesinin tamamı veya bir bölümü üzerinde başka bir devlet kurmayı açıkça amaçlayan partilerin yasaklanması da doğru kabul edilebilir.

Buna karşılık, anılan yasaklarla ilgili olarak, demokrasinin düşünce, ifade ve örgütlenme özgürlüğü bakımından sakıncalı bir düzenleme mevcuttur. Örneğin, anılan demokratik özgürlük anlayışının ayrılmaz bir parçası olan “din ve vicdan özgürlüğü”nü savunan bir siyasal örgütlenme, lâiklik aleyhtarı olduğu gerekçesiyle yasaklanabilir.

Dahası, Türkiye’de devletin Anayasası aracılığıyla tanımladığı türdeş “millî kültür” anlayışından farklı olarak, değişik etnik, dinsel, cinsiyete dayananların yanısıra, yurttaşların kendi seçimlerine bağlı değişik yaşam tarzları toplum içinde mevcuttur. Bu farklılıkların vurgulanması, mutlaka devletin dış egemenliğini yoketmek veya ayrılıkçı bir hareket oluşturmak anlamına gelmez. Aksine, sözü edilen kültür farklılıklarının vurgulanması, değişik yaşam tarzlarına devletin saygı göstermesini talep etmek anlamını da taşıyabilir. Bu bakımdan, kültürel farklılıkların vurgulanması, Siyasî Partiler Kanunu’na da yansımış olduğu biçimiyle (SPK, md 81-83 bölücülük değil, demokratik bir talebin ifadesi olarak anlaşılmak gerekir.

Gerçekten demokratik bir siyasal parti hayatı için, Kamu düzenini maddi veya manevi şiddet kullanarak bozma dışında hiç bir gerekçe örgütlenmek için yasaklama bahanesi olmamalı, ilgili Anayasa ve SPK maddeleri bu doğrultuda yeniden düzenlenmelidir.

Buna ek olarak, siyasal partilerin sendikalar başta olmak üzere, örgütlü sivil toplum ile organik ilişki kurmalarının yasaklanmış olması da (SPK, md. 69/2) anti—demokratik bir düzenlemedir. Bu yasaklama, özellikle ezilen, emekçi kesimlerin taleplerini siyasal olarak ifade edebilmelerini engellediği için demokrasinin özünü bağdaşmamaktadır ve kaldırılması zorunludur.

Siyasal partilerin iç işleyişinde ve seçmen tabanlarıyla ilişkilerinde demokratik olmalarının vazgeçilmez koşulu olan yerel örgütlenmelerinin (1961 Anayasası'ndaki biçimiyle ocak—bucak örgütleri kurabilmelerinin) önündeki yasal engeller de kaldırılmalıdır.

Örgütlü Sivil Toplum

Yurttaşların devletten tümüyle bağımsız olarak kurdukları, ekonomik, sosyal ve kültürel amaçlı, dernek, vakıf, sendika ve kooperatif gibi birliklerin oluşturduğu sivil toplumun varlığı, devlet iktidarının denetlenmesi, sınırlandırılması ve toplumsal kesimlerin gereksinmelerine uygun bir biçimde kullanılmak üzere yönlendirilmesi bakımından zorunludur. Tarihsel olarak güçlü bir sivil toplum geleneğine sahip olmayan Türkiye'de son on beş yıldır gelişme gösteren sivil toplum örgütlenmeleri, devlet anlayışının bir gereği olarak, devlet tarafından sınırlandırılmak istenmektedir. Siyasal partilerle ilgili olarak yukarıda belirtilen yasaklamalar, dernek, vakıf ve sendikalarla ilgili mevzuatta da yer almaktadır.

Sözü edilen mevzuatın dayandığı Anayasa maddeleri (33, 34, 52, 54, 68, 69, 135), sivil toplum örgütlerine “siyasal amaçlı” faaliyette bulunmayı yasaklamaktadır. “Siyasal amaçlı faaliyet” teriminin neyi ifade ettiği belirsizdir ve aslında bu tür sivil toplum örgütlerinin kurulması, gelişmesi önünde her an başvurulabilecek anlamsız ama çok geniş yorumlamaya elverişli bir yasaklama ve baskı gerekçesi olarak durmaktadır. İlgili Anayasa maddeleriyle yasaların yalnızca “kamu düzenini bozma” ve “şiddet kullanma” unsurlarından ibaret bir sınırlamayı içerecek biçimde yeniden düzenlenmeleri gerekmektedir.

İnsan Hakları, Temel Hak ve Özgürlükler

Türkiye'nin demokratikleşme ile ilgili en önemli sorunlarından biri insan hakları ve temel özgürlükler alanında yaşanmaktadır.

1982 Anayasası'nın 2. maddesi "insan haklarına saygılı" devletten söz etmekle, insan haklarını ve temel özgürlükleri devletin ana dayanaklarından biri olarak kabul etmeyen bir anlayışı yansıtmaktadır.

Yine 1982 Anayasası'nın 12. maddesi "bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetler" deyimini kullanarak, aslında her demokratik sistemde insanların "doğal" hakları olarak kabul edilen anlayışa ters düşmüş ve insan haklarını mevcut hukuk sisteminin tanıdığı haklarla sınırlandırmıştır.

Bunlara ek olarak, insan hakları ve temel özgürlüklerle ilgili yasal sınırlandırma sebeplerinin belirlenmesinde de ciddi sakıncalar vardır. Bir kere, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında genel olarak hakkın özüne zarar verilmemesi gerektiği anlayışı (1961 Anayasası, md. 11) terkedilmiş; "devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, Cumhuriyet'in, millî güvenliğin ... korunması" gibi muğlak ifadelerle yasal sınırlama alanı iyice belirsizleştirilmiştir.

Düşünce, ifade, örgütlenme ve hak arama özgürlükleri gibi bir demokraside vazgeçilmesi kesinlikle mümkün olmayan hak ve özgürlüklerin, sınırlamayı asıl hakları istisna kabul eden bir anlayışla kısıtlanmak istemesi, başlı başına demokratik olmayan bir anlayışı yansıtmaktadır. Bu alanda *1961 Anayasası'nın 12 Mart 1971'den önceki düzenlemesini benimsemek şarttır.*

1982 Anayasası'nın otoriter anlayışı, mevzuata da yansımıştır. Terörle Mücadele Kanunu'nun terör suçunun "propagandası"nı önlemeyi amaçlayan 8. Maddesi, ifade özgürlüğünün önünde çağıdışı bir engel haline gelmiştir. Açıkça bir terör veya şiddet eylemini savunmak, övmek elbette suç olmalıdır. Fakat bu madde ile getirilen düzenleme, bu nitelikte olmayan ifadeleri de kapsayabilmekte, bilim ve sanat adamlarının hapsedilmesine, gazete, dergi, televizyon gibi demokratik kamu organlarının kapatılmasına

neden olmuş ve olmaktadır. Ayrıca, anılan düzenlemenin, fikirlerin ifadesinde çok geniş bir yasaklama alanı getirmesi, insanların ve medya organlarının kendi kendilerine, baskıdan kurtulmak için sansür uygulamalarını da beraberinde getirmektedir. Bu maddenin tümünden kaldırılması, hiç değilse en dar biçimde, sadece terör ve şiddet eyleminin *açıkça* savunulmasını, övülmesini içerecek biçimde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu, Olağanüstü Hal Kanunu gibi mevzuatta da idari mercilere insan haklarını ihlal etme olanağı veren yetkiler kaldırılmalı; idarenin özellikle kamu güvenliğini sağlamakla görevli birimlerin yargı kararı olmaksızın kişisel haklara tecavüz etmelerinin önüne geçilmelidir.

Yargı Bağımsızlığı

Demokratik düzenin en temel koşullarından biri de, devleti yasama ve yürütme faaliyetlerinin bağımsız mahkemelerce denetlenmesidir. 1982 Anayasası mahkemelerin bağımsızlığını kabul etmiş fakat bu bağımsızlığın pratikte işleyebilmesi için zorunlu olan yargıçlık güvencesi ve yargı mensuplarının atama, nakil ve özlük hakları ile ilgili konularda getirdiği düzenlemeyle yargı bağımsızlığı ilkesine ters düşmüştür. Burada en önemli sakınca, yargıç ve savcıların atanmaları, nakilleri, kadro dağılımları, yargı mensuplarına disiplin cezası verme, meslekte kalmalarına uygun görülmeyenler hakkında karar verme gibi son derece önemli konularda karar verme organı olan “Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu” ile ilgilidir. 1982 Anayasası’nın 159. Maddesindeki düzenlemeye göre Kurul’un başkanı Adalet Bakanı’dır. Adalet Bakanlığı müsteşarı da Kurul’un doğal üyesidir. Kurul’un diğer üyeleri de Yargıtay ve Danıştay tarafından belirlenen adaylar arasından Cumhurbaşkanı’nın seçimiyle atanmaktadır. Bu yapı Kurul’u doğrudan siyasal etkilere açık bırakmakta ve yürütme organının yargıya müdahale olanaklarını artırmaktadır. Bu nedenle, Kurul’un tamamen özerk bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir.

Yargı bağımsızlığı ile ilgili olarak varolan bir diğer demokratik olmayan unsur da 1982 Anayasası’nda “doğal yargıç” ilkesinin yerine “kanunî hakim” ilkesinin benimsenmiş olması ve böylece DGM gibi özel ve olağan dışı yargı yollarının önünün açılmış olmasıdır. Uyuşmazlıkların olaydan sonra çıkarılan yasalarla özel yargılama

yollarına sevkini mümkün kılan bu ilkenin yerine 1961 Anayasası'nın 12 Mart 1971'den önceki "tabii hakim" ilkesini benimsemek gerekmektedir.

III- ÇALIŞMA YAŞAMININ DEMOKRATİK TOPLUM DÜZENİNİN GEREKLERİNE GÖRE DÜZENLENMESİ

Demokrasi, salt siyasal alanla sınırlı bir yönetim sorunu değildir. Bireyin maddi ve manevi varlığını geliştirebileceği, sıkıntı ve korkularından kurtulmuş bir yaşama kavuşturulması ve bunun için de klasik hak ve özgürlükleri reel kılacak imkan ve vasıtalarla donatılması düşüncesi, demokrasiyi, antik sitenin siyasal alanla sınırlı bir yönetim sorunu olmaktan çıkararak sosyal ve ekonomik derinliği olan evrensel bir değerler sistemine dönüştürmüştür. Demokrasi düşüncesi, artık üzerinde geniş ölçüde bir konsensüsün sağlandığı somut ilkelere varmıştır ve demokratik bir toplumun ne ölçüde var olduğu saptanırken bu ilkeler bir tür matris fonksiyonu görmektedir. Bu yaşamın tüm alanları için, bu arada özellikle çalışma yaşamı için böyledir.

Çalışma Yaşamını Düzenleyen Kuralların Demokratik Toplum Düzeni İçindeki Yeri ve Anlamı

Yukarıdaki bakış açısına göre çalışma yaşamını düzenleyen kurallar, demokratik toplumun ne ölçüde var olduğunun en açık kriterlerini oluştururlar. Zira, tarihsel olarak emeğin, sermaye karşısındaki konumundan kaynaklanan "sosyal problem", demokrasiye ekonomik ve sosyal boyutlarını kazandıran öncelikli alan olmuştur. Sendika, toplu pazarlık, grev gibi özellikle kollektif hak ve özgürlükleri ifade eden kurumların varlığı ve bunları düzenleyen kuralların niteliği bir toplumun demokrasinin neresinde olduğunu anlamak için yeterli argümanları verirler.

Çalışma Yaşamımızı Düzenleyen Mevzuatın Demokratik Toplum Düzenine Aykırı Esasları ve Öneriler

Çalışma yaşamımızın temelini oluşturan Anayasal kurallar ile özellikle kollektif iş ilişkilerini düzenleyen yasal kurallar demokrasinin askıya alındığı bir dönemin ürünüdürler. Gelişmiş Batılı Demokrasilerin çalışma yaşamlarını düzenleyen kurallar bir

yana uluslararası asgari normların dahi altında kalan bu yasal kurallardan, mevzuat ciddi,radikal değişikliklerle arındırılmış değildir.Buna karşılık Türkiye,kendisini demokratik bir toplum düzeni kurma yolunda uluslararası yükümlülükler altına koymaktan da geri kalmamıştır.Ne var ki henüz bunların gereklerini de yerine getirmemiştir.

Kollektif İş İlişkilerini Düzenleyen Mevzuatın Demokratik Toplum Gereklerine Aykırı Esasları ve Öneriler

Kollektif iş ilişkilerini düzenleyen mevzuatın bir çok esası,İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, İLO Statüsü ve Türkiye tarafından da kabul edilmiş bulunan sözleşmeleri, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Sözleşmesi ve Avrupa Sosyal Şartı'na aykırı niteliktedir.Oysa Türkiye,bu uluslararası belgelere katılmak suretiyle ulusal mevzuatını bu belgelerde deklare edilen kurallara göre değiştirmek,düzenlemek konusunda kendisini hukuksal yükümlülük altına sokmuş bulunmaktadır.Uluslararası belgelerde anlatımını bulan kuralların da demokrasinin olmazsa olmaz asgari hukuksal dayanakları olduğu gözardı edilmemelidir.Yasal değişiklikler yapılırken,demokratik toplum düzeni gereklerinin, çalışanlarla işverenler arasında bir paralelizm kurmaya içerik olarak el vermediği, başta işçiler olmak üzere tüm çalışanların hak önceliğine sahip olduklarının gözardı edilmemesi gerektiği vurgulanmalıdır.

Sendikalar Hukuku Alanı

Bu alanda çalışanların örgütlenme özgürlüğünü kısıtlayan,bazı çalışan kategorileri sendika kurma hakkından tümüyle yoksun bırakan,sendikal etkinlikleri sınırlayan ve özellikli olarak İLO'nun 87 ve 151 sayılı Sözleşmelerine aykırılığı sözekonu olan başlıca düzenlemeler önem sırasına göre şöyle verilebilir;

Anayasa'nın 51, 34/5,82,108. maddeleri;2821 sayılı Sendikalar Yasası'nın 3, 5, 7, 9, 11, 14/14, 23, 25, 28, 29, 31, 33, 34, 35, 37, 43, 44, 47, 51, 58.maddeleri.Anılan maddelerdeki düzenlemelerin,yukardaki sözleşmeler muvacehesinde değiştirilmesi gerekmektedir. İşçiler dışında kalan çalışanların sendikal haklarının ayrı bir yasayla düzenlenmesi,bunların fonksiyon ve statüleri bakımından uygun çözüm olarak görülmektedir.

Toplu İş Sözleşmesi Hukuku Alanı

Anayasanın 4121 sayılı yasa ile değiştirilmiş 53.maddesi;2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi,Grev ve Lokavt Yasası'nın 6,7,8,9,11.maddeleri Toplu iş sözleşmesi hakkına,toplu iş sözleşmesi otonomisine aykırı,sendikaları güçsüzleştirici nitelikte kurallar içermektedir.Memur ve sözleşmeli personelin toplu pazarlık haklarının,sendika kurma haklarında öngörüldüğü üzere işçilerinkinden ayrı bir yasa ile düzenlenmesi uygun olacaktır.Bu alandaki değişiklik ve düzenlemelerin İLO sözleşmelerinde öngörülen ilkelere ve hak ve özgürlüklere yüklenen demokratik anlama göre gerçekleştirilmesi gerekir. Ancak bunun için yönetsel bir reforma da gerek duyulabilecektir.

Toplu İş Uyuşmazlıkları Grev ve Lokavt Hukuku Alanı

Anayasa'nın 54.maddesi;2822 sayılı Yasa'nın 22, 23, 25, 26, 29, 30, 33, 34, 35, 38, 42, 43, 45, 47, 48, 53.maddeleri,demokratik bir çalışma ortamının kurulabilmesi için öncelikli olarak arındırılması gereken kurallar içermektedir.Sistem içinde lokavta atfedilecek değere göre toplu iş uyuşmazlıkları alanı önemli farklılıklar gösterecektir. Lokavtın,model alınan Batılı gelişmiş ülkelerin hiçbirisinde bir hak olarak düzenlenmesi bir tarafa,hukuken ifade bile edilmediği,hatta lokavt uygulamasına en çok rastlanan Almanya'da bazı Eyalet Anayasalarında yasaklandığı dikkate alınacak olursa bu kurumun,çalışma yaşamının demokratik niteliği bakımından önemli bir kriter oluşturduğu görülür.Bu alanda üzerinde önemle durulması gereken konulardan biri grev yasakları,diğeri ona bağlı bir kurum olarak Yüksek Hakem Kurulu'nun zorunlu hakem karakteridir.Önceden yasaklamalar koyma yerine grev kararı ve grev eylemlerinin engellenmesine veya durdurulmasına ya da son verilmesine her olayın nesnel koşullarına göre yargı kararına bırakmak demokratik esaslara daha uygun düşecek;bu durumda Yüksek Hakem Kurulu'nun fonksiyonuna da gerek kalmayacaktır.

Bireysel İş İlişkileri

Hizmet Sözleşmesinin Tâbi Olduğu Hukuksal Rejim

Hizmet Sözleşmesinin tâbi olduğu hukuksal rejim farklı yasalara dayanmaktadır. Esprileri farklı bu yasaların başında 1475 sayılı İş Yasası ile 1926 tarih ve 818 sayılı Borçlar Yasası gelmektedir. Borçlar Yasası yapıldığı dönemin koşulları bakımından ileri sayılacak bir yasa ise de günümüzde hizmet sözleşmesini düzenleyen kurallar bakımından İş Yasasına göre genel kuralları oluşturacak nitelikte değildir. Hizmet Sözleşmesine ilişkin kuralların tümü bir yasada, İş Yasasında toplanmalı; 19. yüzyıl bireyciliğinin ve liberalizminin ürünü olan Borçlar Yasasından hizmet sözleşmesine ilişkin kısım çıkarılmalıdır. Hali hazırdaki İş Yasası'nın ise 13, 16, 17, 24, 33. maddeleri öncelikli olarak iş güvencesini sağlayacak bir bakış açısı ile değiştirilmek durumundadır. Bu bağlamda toplu işçi çıkarma ayrıntılı bir şekilde yasada yer almalıdır. Ayrıca "taşeronluk" kurumu, bireysel ve kollektif işçi haklarını engellemeyecek, "İşçi simsarlığı"na imkan vermeyecek bir tarz ve içerikte iş hukuku bakımından Yasa'da açıkça düzenlenmek zorundadır. Tarım işçileri için ayrı bir yasa çıkarmak yerine, çalışma ilişkilerinin nitelik ve özelliğine göre uygulanamayacak kurallar belirtilmek kaydıyla İş Yasası'na tâbi tutulmaları, buna göre de İş Yasası'nda gerekli değişikliklerin yapılması isabetli görülmektedir.

İşin Düzenlenmesi

İş Yasası'nın işin düzenlenmesine ilişkin kuralları, ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan kısmi çalışma ve versiyonlarına imkan veren bir seri değişikliği gerekli kılmaktadır. Klasik çalışma düzenine göre "kişiselleştirilmiş çalışma düzeni" sağlayarak çalışanlara zamanlarını en iyi değerlendirmeyi sağlayan bu tür çalışma sistemlerinin kişinin maddi ve manevi bütünlüğünü koruma ve geliştirme esasında daha demokratik bir içeriğe sahip olduğu kuşkusuzdur. Bu bakımdan İş Yasası'nın md. 61'den başlayan dördüncü bölüm hükümlerinin değiştirilmesi önem taşımaktadır.

Kıdem Tazminatı

Niteliği ve içeriği bakımından Türk Hukuku'nun kıdem tazminatı kurumuna benzer kurumlar işsizlik sigortasının öteden beri uygulandığı gelişmiş Batılı ülkeler hukuklarında bile mevcuttur (Örneğin Fransa,Almanya). Zira bu tazminat, işyerinden ayrılmasına kusuruyla neden olmayan işçiye, işyerine,kendine ödenen ücretten fazla kattığı değer ve bunun içinde olduğu üretim dolu yılların karşılığıdır.Hak eşitliği anlayışı İş Yasası md. 13'e göre fesihte bulunan işçinin de bundan yararlanmasını gerektirir.Aksi halde işçinin bu maddede ifade edilen fesih hakkını kullanması geniş ölçüde kısıtlanmış olacaktır.

İşçi sağlığı—İş güvenliği

Çalışanların fizik ve ruhsal bütünlüklerinin, sağlıklarının korunması, doğrudan doğruya kişinin maddi ve manevi varlığını bütün değer ve müesselerden öne çıkaran demokrasi anlayışının gereğidir. Bu konu, İş Yasasında ayrı bir bölüm olarak, en yerinde bir çözümle ayrı bir yasa ile düzenlenmelidir.Yapılacak düzenlemenin en etkin yanı, yeterli iş güvenliği bulunmayan işyerlerinde işçilerin, işçi sağlığı ve iş güvenliği bağlamında kamu hukuku kurallarıyla tanınmış “iş reddetme hakkı”na sahip kılınmalarıdır.

Çalışma Yaşamını Düzenleyici Demokratik Mekanizmalar

Çalışma yaşamını düzenleyen kurumlar oluşturulurken demokratik ilkeler, Devletin, çalışanların ve işverenlerin de bu kurumların oluşturulmaları sürecine katılmalarını, mevcut kurumlarda yer alabilmelerini zorunlu kılar. Aksi halde çalışma yaşamı, demokratik değil otoriter bir zihniyetle düzenlenmiş olur ki bu faşist ya da kollektivist rejimlere has bir durumdur. Diğer taraftan, Türkiye'nin de onaylamış bulunduğu İLO'nun 144 sayılı “Uluslararası Çalışma Normlarının Uygulanmasını Sağlamaya Yönelik Üçlü Danışma Hakkındaki Sözleşmesi” de bu demokratik yaklaşımın hukuksal dayanağını oluşturmaktadır .Bu bakımdan bu güne değin oluşturulmuş kurullarda olsun, yasa tasarısı gündemde olan Ekonomik ve Sosyal Konsey'de olsun çalışanların gerektiği şekilde temsil edilmesine, karar sürecine katılımına olanak verecek düzenlemeler yapılmalı, bu kurum ve kurulların da serbest toplu pazarlık ilkesini zedelemeyen,

ekonomiyi güdümlü hale sokmayan,danışma fonksiyonunu haiz kurumlar olarak örgütlenmesi sağlanmalıdır.

İş piyasalarını düzenleyen kamu kurumları ve bunlara ilişkin kurallar(İş ve İşçi Bulma Kurumu'ndan belediyelere kadar tüm kurum ve bunları düzenleyen yasalar)reforma tâbi tutulmalıdır.

Çalışma Yaşamını Düzenleyen Mevzuatın Avrupa Birliği Mevzuatına Uyarlanması

Gümrük birliği ile başlayan sürecin Avrupa Birliği ile entegrasyona varabilmesi için çalışma yaşamını düzenleyen mevzuatın da gerekli tüm teknik çalışmaların yapılarak Avrupa mevzuatına yaklaştırılması gerekmektedir.Bu konudaki çalışmalara işçi ve diğer çalışan kesimlerin örgütlerinin katılımının sağlanması yerinde olacaktır.

Sosyal Devletin Somutlaştığı Alan;Sosyal Güvenlik,Türk Sosyal Güvenlik Kurumlarının Durumu,

Demokratik hukuk devletinin temel karakterlerinden birinin “sosyal “ bir devlet olduğu; bireyi halde fizik ihtiyaçlarının baskısından, gelecekte “ne olacağım?” korkusundan kurtaran ve bu amaçla gereken kurumları oluşturan devlet olduğu gerçeği sosyal güvenlik kurumlarını en önemli sosyal devlet araçları olarak ön plana çıkarır. Bu nedenledir ki Anayasa 60.maddesinde sosyal güvenliğin gerçekleştirilmesini bir Devlet yükümü olarak ifade etmektedir. Md.60/f2 hükmünün anlatımı bu yükümlülüğün özel sigorta kuruluşlarına bırakılmasına müsait değildir.Bu nedenle ,Anayasal bakımdan sosyal güvenlik problemleri kamu alanında kalınarak çözümlenmek zorundadır.

Sosyal güvenliğin bugün en sıkıntıda bulunan ve Türkiye'deki en büyük primli rejim sistemini oluşturan SSK'nın porblemlerinin geniş ölçüde ülkedeki ücretler düzeyi,istihdam kapasitesi,işyerlerinin sigorta bakımından tam bir kamusal denetiminin yapılamadığı gerçeklerinden kaynaklandığı gözardı edilerek ulusal gerçek ve gereklere uymayan projelere bağlanmak suretiyle bir çözüme kavuşturulamayacağı açıktır. Özellikle emeklilik yaşının,özellikle gibi sigorta kavramı dışında kalan politikalara

endekslenmesi, bu bağlamda 506 sayılı Yasa'nın emeklilik yaşına ilişkin kuralları ile tekrar oynanması gerçekçi çözüm olarak görülmemektedir. Ücretlerin iyileştirilmesi, istihdamın artırılarak sigortalı/bakmakla yükümlü olduğu kişi oranının düzeltilmesine öncelik veren geniş spektrumlu bir proje gerçekçi görülmektedir.

Önemli bir sosyal sigorta dalı olan işsizlik tazminatının, istihdam sorunu ile ilgisi dikkate alınarak ve rasyonel esaslara bağlı olarak yasalaşması gerekmektedir.

Özelleştirme

Özelleştirme kamu malvarlığının peşkeş çekilmesi, çalışanların haklarının gaspedilmesi sonucunu doğurmamalıdır. Bunun için 4046 sayılı Yasada, Özelleştirme İdaresinde işçi ve diğer çalışanların temsilcilerinin de katılımına imkan verecek bir örgütlenmeyi öngören; tasfiye ve kapatılma olmadıkça işçilerin elverdiğince işyerinde çalışmalarını sağlamaya; hizmet akitleri feshedilecek işçilere ise "iş kaybı tazminatı" ve plasman ve mesleki geliştirme hizmetleri yanında öncelikli olarak özelleştirme kapsamına girmeyen işyerlerine nakil suretiyle iş bulmaya yönelik değişiklikler yapılmak zorundadır.

Mesleki Eğitim,

Çalışma yaşamının gereksinim duyduğu kalifiye elemanın yetiştirilmesi, bu sayede mesleki eğitimsizlikten kaynaklanan işsizliğin giderilmesi, hali hazırda meslek sahibi olup da bir işte çalışmakta olanların teknolojik gelişmelere uyarlanması gibi son derece önemli bir alanı ifade eden mesleki eğitime bugüne değin gereken ilginin gösterildiği söylenemez.

Mesleki eğitime ilişkin kurallar mevzuatta çeşitli yasalara dağılmış, sistematik bütünlük arzetmeyen bir durumdadır. Hukuksal olarak aynı statüde olması gerekenler çok farklı düzenlemelere, hak ve yükümlülüklerle bağlanmış bulunmaktadır. Sözgelimi çıraklar, 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitimi Yasası, Borçlar Yasası ve İş Yasası olmak üzere üç farklı kategoride ayrı kurallara tâbi tutulmuştur. Bunların bir kısmı sosyal sigortadan, bir kısmı ise koruyucu kurallardan yoksun bırakılmıştır. Çırakların, yabancı hukuklarda (Fransa, İsviçre v.s) olduğu gibi özel türde işçi kabul edilmesi yerinde olacaktır.

Çıraklık, kalfalık, ustalık eğitimi; okul sanayi işbirliği esasında mesleki eğitim ve meslek içi eğitim şeklinde üçlü bir eğitimin esaslarını içeren bir yasa bu alandaki ciddi bir girişimin ilk adımını oluşturacaktır. Meslek içi eğitim teorik veya uygulamalı olarak Devletin üst çerçevesini çizdiği ve denetlediği bir alanda sosyal taraflara bırakılmalıdır.

TÜRK-İŞ Bilgi Merkezi

321 8 TÜR 1996